

„Pärast tarku palju“ Estonias

Ajaloo tolm kipub sageli tuhmistama eriti klassikalist komöödiat, nii suured kui ta kunstilised väärtused ka ei ole. Huumoritabavus ja iroonia lõikavus on ühendatud tihti kaasaegsete aktuaalsustega, millede tundmine võimaldab teose täielikumast mõjulepääsu ja mõistmist hilisematel aegadel. Nõnda on lugu mitmete Shakespeare'i ja Molière'igi komöödiatega, millede salvav ja naerev teravus on ühendatud oma aja valusate päevaküsimustega ning millede ühiskondlik mõju oli muidugi tugevaim nende loomisaegadel. Me võime hästi kujutellagi ka, kuidas võis käesolev suurepärase Ostrovski komöödia mõjuda selles vene elu umbuses, millest 60-ndail ja 70-ndail aastail hakkasid läbi puhuma mõningad karastavamad tuuled. Ostrovski ei ole mitte ainult andnud dramaturgiliselt hiilgavaid ja karakteri kujunduselt täisküpsi teoseid, vaid ta on pannud vene elu liikuma ning just selles seisabki temataoliste progressiivselt mõtlevate ja tundvate vaimsuste hindamatu teene.

Klassikalisest repertuaarist oleme kohustatud oma lavale valima tänapäeval eriti neid teoseid, millel on olnud ja on ka praegu ühiskondlikult haaravaim mõju, ning selles mõttes selle Ostrovski komöödia valik on täiesti põhjendatud ja õnnestunud. Selle komöödia omaaegset revolutsioonilist, kõike konservatiivset ja reaktiivset väljajaervat toimet ei saa muidugi võrrelda selle mõjuga, mis sel teosel on tänapäeva laval, aga oma suure kunstiküpsuse, inimloomuse sügavvalgustuse ning tänini värskeks jäänud progressiivse vaimsusega anhab see Ostrovski komöödia ka tänapäeval sellise haarava elamuse, mida teatrist õigupoolest üsna harva saab. Kui me näiteks praegu ka „Estonias“ mängitava Sheridani juures naudime selle inglise klassiku suurepäraselt dramaturgilist nõtkust ja lavalist plastikat, siis seejuures ei saa meile ometi märkamatuks jääda, kui võrd palju sügavam inimloomuse läbivalgustamises on Ostrovski. Kui Sheridan maalib peamiselt musta ja valgega, kui ta positiivsed kangelased toob oma teosesse selleks peegliks, kus paistavad teiste pahed ja naeruväärsused, siis Ostrovski kujutab inimese selles varjundirohkuses, et me tunneme tema juures nagu elu enda igavesti värsket puhangut. Eriti huvitavaks teeb ta meile, et ta ei vaatle inimest kui eraldatud üksiknähtust, vaid kui nähtust ühiskondliku elu mõjuristlusis.

„Pärast tarku palju, enne ei ühtegi“ paljastab eredalt 60-ndate ja 70-ndate aastate vene elu väärearenguid, mida hakkasid märkama ja ründama vabamalt ja edumeelsemalt mõtlevad isiksused. See on paljastuskomöödia, kus heidetakse halastamatult valgusjugasid tolleaegsele eluviisidele ja arusaamistele niihästi ühiskondlikus elus kui ka kitsamas perekondlikus ringis. Haiglane elu-nautlemise iha, mis iseloomustab niihästi noori tüdrukuid kui ka vananevaid naisi, perekonnamoraali lõtvus, sellele vastureageeringuna antud vagatsemine ja vaimupimeduses umblemine, seltskondlikult haljale oksale püüdemine, valimata vahendeid. Kogu see komöödia on nagu ühe suure paise näitamine, mis nõuab väljaopereerimist.

Estonias lavastas selle komöödia H. Laur. Ta oli lähenenud oma ülesandele suure taktiga ja andnud lavastuse üldiselt selles väärikas tagasihoidlikkuses, mis on sobiv klassikalise teose lavalisel kujundamises. Miljöö oli antud väga läbimõeldult ja detailrikkalt. Lavastuse puuduseks tuleks lugeda aga seda, et teose sotsiaalsed rõhud olid antud siiski liiga nõrgatooniliselt, mistõttu selle komöödia ideeiline tuum ei pääsnud maksvuse sellises reljeefsuses, nagu see võinuks olla. Ka leidus karikatuurilangemisi kohtadel, kus seda polnuks vaja.

K. Karm Glumovina karjääriredelil visalt edasirühkiva noorukina, andis selle kaju kuni viimase vaatuseni hea järjekindluse ja küllalt varjundirikka realismiga. Viimases vaatuses tema reageering päeviku avastamisele oli antud siiski pealiskaudselt ja segaselt, kuna tegelikult see peaks olema siin just jõuliseks ja kogu teose mõtet eredalt väljastõtvaks puändiks. A. Randviir rikkra Mamajevina mängis väga detailrikkalt, kus tema leidlikkust tuli paiguti lausa imetella. Kuid Mamajevi tõeline olemus just nagu selles detailide mosaiigis välja koorumat, selgemalt esile tõusmata. Liberaalitseva Gorodulini joonistas võrdlemisi hõredalt O. Eskola, ilma sügavama osasse süvenemiseta, õõnsavõitu maneeridega. Turussinat võiksime kujutella oma olemuselt küll lopsakamana ja laiemana, kuid ka M Möldre sordineeritud kujunduses mõjus see osa küpselt ja täiesti nauditavalt. Ta vagatsev ja nagu elustväsinud olek, millest aegajalt läbi vilksatas endine eluüha, oli antud peene realismiga. Näitleja suutis tõlgitseda slaavi hingeelu siin selliste

nõtkete varjunditega, mida vahest pealiskaudsemal vaatlusel ei märkagi. Ainult lõpp-vaatuses tundus tal nagu elamusest puudu jäävat.

Ühe küpsema lavakuju andis ka A. Üksip Krutitskina, kuigi siin ei oleks kahju teinud julgemategi värvide kasutamist. Täiesti rahule võis jääda ka A. Talvi Kleopatra Mamajeviga. Ta mõjus hea ehtsusega Moskva kõrgema seltskonna naisterahvana läinud sajandi keskelt, ainult ta võrgutamisvõttes tundusid olevat kohati liiga moodsad tänapäeva mõttes. A. Kausi Glafira Glumovana andis väga hästi sellist lihtsat naist, kes lihtinimeselikult siin samuti kõik oma oskusi püüab rakendada haljale oksale jõudmiseks.

Verevaesemaiks kujudeks jäid B. Otti Mašenka, samuti ka H. Mandri Kurtšajev, kes oli joonistatud liiga pehmejooneliselt ja mitte küllalt selgelt.

K. Välb kaardimoor Manefa oli antud lavastuse üldise tagasihoidliku stiiliga võrreldes liiga karikatuuuri langevana. Sellist rõhku poleks siin tarvis olnud asetada. Seltsidaamid (L. Mesikäpp, F. Viin kel) andsid miljööle iseloomustavat värvingut, olles küll julgelt joonistatud, kuid siiski mitte karikatuurid. R. Nuude tegevuseta inimese Golutvinina oli küllalt leidlikult tabatud vinjetiks tolleaegsele ühiskondlikule korrale.

Kui teenrite pisiosi lavastusis mõnikord on käsitletud kui kõrvalisi vähetähelepanevaid kujusid, siis siin tuleb hinnatavalt alla kriipsutada, kuidas neid pisiosi oli suudetud tabava leidlikkusega iseloomustada, vastavalt selle maja õhkkonnale, kus nad teenisid. Kuidas pisiosadega võib laval toredat mõju avaldada, seda näitas A. Mihklisoo Grigorina. Oma isanda olemusele hästi sekundeerivad olid ka A. Jõgi Krutitski ning E. Liim Mamajevi teenritena.

A. Vahtramäe lavakujundus oli niisama detailiküllane kui kogu lavastus, samuti Nat. Mei kostüümid.

Kuigi lavastuse detailiohtruses ei olnud tunda küllalt tugevasti neid rõhkusid, mida oleks vaja olnud, andis lavastus ometi üsna väärika kujutelmaga Ostrovskist kui suurest vene klassikust. Tema elunägemise julgust ühiskondlikke olusuhete määravust karakterite kujunemisele, tema inimesekujundamise avarat varjundirikkust on soovitatav tundma õppida kõigil.

Aleksander Ostrovski näidend „Pärast tarku palju“

Esietendus Estonias 27. IV 1945

Lavastas Hugo Laur, dekoratsioonid: Albert Vahtramäe

kostüümid: Natalje Mei